

ותן חלקנו בתורתך

תפילת "ותן חלקנו בתורתך" נזכרת על ידינו כמעט מבלי משים בארבעה מקומות באופן תדיר: בסוף הקרבנות לפני פסוקי דזמרא, בסוף כל תפילת עמידה, בתפילות שבת וחגים, וכן במסכת אבות אותה אנחנו לומדים בין פסח לשבועות. מילים קדושות אלו משמשות גם בתור כותרת לכנסים ולמאמרים, ונכללות בשירים. ולכן חשבתי שמן הראוי לנסות ולעמוד בעזרת ד' על משמעותן הרחבה. אביא את ביאורי רבותינו לחלקים השונים של תפילה זו ולקשר ביניהם. וכן מדוע היא מוזכרת דווקא בארבעה מקומות אלו.

הפירושים לתפילה זו

מצאנו כבר בראשונים שפירשו מילים אלו. האבודרהם על סדר תפילות השבת מבאר: "על שם (תהלים קיט, נז) חלקי ה' אמרתי לשמור דבריך".

על פי דברי הפשטנים בביאור הפסוק נראה, שכוונתנו של משורר התהילים היא שכל אחד צריך לבחור מהו חלקו בעולם, ומהו תפקידו, ודוד המלך בוחר ומתפלל שחלקו יהיה להיות קרוב לקב"ה.

כעין דברי האבודרהם כתב גם ברוקח (פירושי סידור התפילה, אות צד): "ותן חלקנו בתורתך, כי אדם לעמל יולד, אשרי מי שעמלו בתורה". כלומר, הרוקח מוסיף שעל כל אדם מוטל להתאמץ בעולם הזה, כדברי הפסוק באיוב, ולכן אנחנו מתפללים לקב"ה שאת המאמצים שלנו נזכה להשקיע באפיק נעלה ולא גשמי ופחות.¹

מקור נוסף לפירוש זה הובא בשם מרן החזו"א,² שפירש "ותן חלקנו בתורתך" - 'חלקנו' שזהו עיסוקינו, כעין "שלא שם חלקנו כהם וגורלנו ככל המונם".

ניתן לכאורה להסביר בדרך דומה מאוד עם שינוי מסוים. עם ישראל זקוק להתקדמות בתחומים רבים, וכל אדם מקדם את עם ישראל בכיוון מסוים, לכל אדם מיישראל יש תפקיד בפאזל הגדול, בניין השלם של כנסת ישראל. אם כן, אנחנו מתפללים על חלקנו

1. וראה בגמרא סנהדרין צט ע"ב, שמסקנתה בביאור הפסוק היא שהאדם נברא לעמל תורה.

2. הובא ב'דף על הדף', סנהדרין לז ע"א.

לא רק באופן פרטי - שמאמצינו יושקעו בתורה ולא בענייני העולם הזה, אלא שהחלק שלנו בתוך עם ישראל יהיה חלק נעלה, שנזכה להיות אלה שתרומתם למשכן שימשה לבניית ארון הברית. ולאחר כתיבת הדברים שמחתי לראות שכן משמע ברב קוק בספרו 'עין איה' (ברכות פ"ד אות ל):

מודה אני לפניך ששמת חלקי מיושבי בית המדרש ולא שמת חלקי מיושבי קרנות. אמת שלהמציאות הכללית ושלמותה דרושים גם כן יושבי קרנות ועוסקים בישובו של עולם. אמנם החלק הפרטי של השלימות, העוסק בתורה מוצא לפניו דרך אורה שמדריכתו לאורח חיים, ויושבי קרנות מוצאים לפנייהם מכשולות וענינים מטעים המשגים אותם מנתיב הישר, אם לא יפנו להנצל בהדבקים בתורה לפי כוחם.

כאמור, משמע מדברי הרב קוק, שהמושג 'חלק' מדבר על תפקידנו הפרטי בקידומו של הכלל. וממילא אפשר להסביר לפי דבריו, שבתפילת "ותן חלקנו" אנחנו מתפללים שתפקידנו יהיה "בתורתך".

באבודרהם וכן בפירוש התפילות של ר' יצחק בר יקר הובא פירוש נוסף למילים אלו:

ועוד, על שם שכתוב בקהלת (ט, ט) "כי היא חלקך בחיים" גבי אשה, כלומר התורה אצלך כמו אשה ארוסה, ואומר במדרש תלים (עין שם פט"ז, ו) כי חלק ה' עמו, כאיניש דאמר נפלה פלניא לפלן.

זהו לדעתי פירוש מדהים, אנחנו מכירים את הגמרא בפסחים (מט ע"ב): "תנא ר' חייא: כל העוסק בתורה לפני עם הארץ, כאילו בועל ארוסתו בפניו, שנאמר: תורה צוה לנו משה מורשה, אל תקרי מורשה אלא מאורסה". וכך גם בסנהדרין (נט ע"א) ובשמות רבה (לג, ז). מדרשים מופלאים אלה מראים על הקשר העמוק שיש בין עם ישראל, לבין תורתנו הקדושה.

אך לפי הראשונים הנ"ל, מתחדש כאן רובד נוסף, אנחנו מתפללים כל יום לזכות להרגיש כך כלפי התורה, לזכות לכסוף כל הזמן להפגש עמה, לחשוב עליה כל היום, ולשמוח בה שמחה שלמה. ולוואי שנזכה גם לראות בקבלת התפילה הזו אצל כל אחד ואחד מאיתנו.

פירוש לא צפוי למילה 'חלקנו' נמצא בספר הכתב והקבלה (דברים לב, ט):

ולולי דברי המפרשים בזה הייתי מפרש 'חלק' לשון שעשועים ותענוג... וזה לשון 'חלקנו' שאנו מתפללים עליו "ותן חלקנו בתורתך", לפי שחכמת התורה נעלמת

מאד ולחסרי השגה כמונו מיגעת דעת האדם אשר יעמול להשיג תעלומות חכמתה, לכן מבקשים מאת החונן לאדם דעת, לחונן אותנו במתנת חנם להיות חלקנו כלומר השתעשעותנו בתורתך, שנמצא עונג ונחת רוח בהשגת המבוקש.

והפירוש נאה ומתוק כמו המילה עצמה. ההבנה שאנחנו מתפללים במילים אלו על כך שאנחנו רוצים שהתורה תהיה מתוקה וערבה לנו.

פירוש מקובל ונפוץ בפרשנים, מובא בספר ההפלאה על מסכת כתובות (הקדמה, אות כא):

ועתה נבאר מעט מענין הלימוד, ידוע מה שאמרו חז"ל (שמות רבה כח, ו) בפסוק את אשר ישנו פה ואת אשר איננו פה אתנו היום, שכל הנשמות של ישראל כולם עמדו על הר סיני. ופירשו בזה את אשר איננו פה, הם הנשמות שלא באו לעולם, אפ"ה הם אתנו היום. והוא מה שתקנו חז"ל בתפלה שכל אדם יאמר ותן חלקינו בתורתך והוא בכלל מה שאמרו כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא. ועוד אחז"ל (שבת ל ע"ב) אין כל חדש תחת השמש, אבל התורה שהיא למעלה מן השמש יכול כל אדם לחדש את חלקו בתורה אשר קיבלה בסיני. ואמרו עוד, כי אם בתורת ה' חפצו, בתחלה נקראת תורת ה' ואח"כ נקראת תורתו. ע"כ ראוי לכל אדם לחדש את חלקו ולהוציאה מכח הנשרש בנשמתו אל הפועל.

יש לשים לב שלפי פירוש זה משתנה גם פיסוק המילים, שאין לפסק ותן חלקנו - בתורתך, שחלקנו יהיה בתורתך, אלא ותן - חלקנו בתורתך. כלומר, עד עכשיו ההבנה היתה שיש לכל אדם חלק בעולם, ואנחנו מתפללים שהחלק שלנו יהיה בתורה, ובה נזכה לעמול. לפי פירוש זה, אנחנו יודעים שלכל אחד מאיתנו יש חלק משלו בתורה, וכל אחד מאיתנו מתפלל שנזכה לגלותו ולהוציאו לפועל.

בספרו פנים יפות על התורה³ מוסיף בעל ההפלאה נופך, וכתב שחלקנו בתורה הוא כמו חלק הפרנסה שיש לכל אדם בעולם. וכפי שבעולם יש עניים שלא זכו לקבל את חלקם, וישנם עשירים שקיבלו גם את חלק חברים, כך גם בתורה יש לכל אחד את חלקו, וישנם אלה שלא זוכים לקבל בעצמם את חלקם בתורה, וממילא מוטל על החכמים ללמדם חלק

---

3. וזו לשונו (בראשית מט, יג): "כי השי"ת קובע לכל אדם כדי פרנסתו וכן לכל אחד חלקו בתורה, כמו שאמרו חז"ל ותן חלקנו בתורתך אלא שהעניים לפי רוע מזלם אינם יכולין לקבל בעצמם, וכן אין הנשמות יכולים לקבל חלק תורתם ע"כ העשירים מקבלים גם חלק העניים. וכן חכמי ישראל הם מקבלים חלק שאר אנשים וכמ"ש לעיל איזהו חכם הלומד מכל אדם (אבות ד, א) לכן מצות החכמים ללמד לע"ה לכל אחד חלקו וכן העשירים צריכים להשפיע להעניים לכל אחד חלקו".

זה, כמו שעל העשירים לתת צדקה לעניים, וזהו בעצם רכוש העניים שרק 'מופקד' בידיהם. על כן אנחנו מתפללים שנזכה לקבל את חלקנו בעצמנו.

ובדברי אליהו (על הש"ס, מס' כלים) חידש ש'חלקנו' היינו כל חלק התורה שלמדנו בהיותנו בבטן. כלומר, על פי המדרש הידוע המובא במסכת נדה,⁴ כל עובר לומד במעי אמו את כל חלקי התורה, ובשעת לידתו, מלאך גורם לו שתשתכח מאיתו. לפי הדברי אליהו, כל התורה מוגדרת 'חלקו' של האדם משום שזכה ללומדה בבטן אמו, ועל כולה אנו מתפללים שנזכה ללומדה.

תפילה זו נמצאת לא רק בסדר התפילה הרגיל, אלא גם במשנה במסכת אבות (ה, כ). לכן, יש שפירשו מילים אלה בהקשר הכולל למשנה זו:

בעל ה'תפארת ישראל' (יכין, שם⁵) כותב, שאגב הזכרת תחילת המשנה בה נאמר "הוי עז כנמר..."⁶, הוסיף התנא תפילה, שנשתמש בחלק העזות שבנו רק לצורך לימוד תורה ('עזות דקדושה'). הוא איננו כותב מפורשות שזו תפילה כללית על כל התכונות השליליות הטבועות בנו, אך אפשר מעצמינו להסיק זאת, ולהתפלל כך על הכל.

לפי פירוש זה, קריאת המילים תהיה דומה יותר לפירושים הראשונים, לפיהם אנחנו מתפללים שחלקנו יהיה בתורה. וכך גם כאן, אנחנו מתפללים על כוחות הנפש שלנו שיהיו כולם משועבדים לתורה. "בכל לבבך - בשני יצריך, ביצר טוב וביצר הרע!" (ברכות נד ע"א).⁶

עוד הערה קצרה הנוגעת לפשט המילים הובאה בשל"ה הקדוש (תולדות אדם, בית חכמה תליתאה). השל"ה מבאר שאנחנו לא מתפללים "ותן חלקנו בתורה" אלא "בתורתך". וזאת על פי המדרש בגמרא (חגיגה טו ע"ב) שהקב"ה עסק בתורה בה עסקו התנאים באותה שעה. ועל כך אנחנו מתפללים, שנזכה שגם דברינו יהיו מתורתו של הקב"ה, שהקב"ה יעסוק גם בחלק שלנו בתורה.

---

4. "למה הולד דומה במעי אמו? ... ומלמדן אותו כל התורה כולה... וכיון שבא לאויר העולם, בא מלאך וסטרטו על פיו ומשכחו כל התורה כולה" (נדה ל ע"ב).

5. וכע"ז כתב בהרחבה גם הפנים יפות על התורה (שמות כ, ו).

6. בחתם סופר על התורה (תחילת פרשת שופטים) הביא גם פירוש על דרך הקבלה: "ידוע מהאר"י די"ב שערים יש בשמים למנהגי י"ב שבטי ישראל שעולה תפלתם שם כל אחד אל שערו, והנה כן הוא הורדת ההשפעה ושכל העיוני בחלקי התורה יש לכל שבט שערו וצנורו להורדת שפעו ע"ד ותן חלקנו בתורתך".

נסכם בקצרה את הפירושים של חלק זה בביאור תפילת ותן חלקנו בתורתך:

פירוש ראשון מבאר שזו בקשה שעיסוקו המרכזי של האדם יהיה בתורה, ולא בענייני העולם הזה. הפירוש השני מסביר שכוונת התפילה לזכות להרגיש קרבה ואהבה לתורה, כמו ארוסה. פירוש נוסף מציג שהמילה 'חלקנו' מתייחסת לשעשוע ותענוג, ולכן אנו מבקשים שהלימוד יהיה לנו מהנה. כמו כן, ישנה הבנה שלכל יהודי יש חלק ייחודי בתורה, ואנו מתפללים לגלות ולהוציא אותו לפועל.

ולפי הפירוש האחרון, כוונת המילה 'חלקנו' היא לכח שלילי שישנו בנפש, ועליו אנחנו מתפללים שיהיה מנוצל על ידינו לקדושה.

על הפירוש הנזכר, שלכל אדם יש חלק משלו בתורה, ישנה שאלה שלכאורה מתבקשת מאוד, ומובאת בליקוט 'דבר יעקב' בהקדמתו למסכת בבא מציעא:

אנו מתפללים ותן חלקנו בתורתך, כל אחד שיזכה בחלק שלו. והנה במשך הדורות כתבו רבותינו הראשונים והאחרונים ספרים רבים לבאר הש"ס. וא"כ נשאלת השאלה, מה אפשר עוד להוסיף עליהם, וכי צריך "יהודה ועוד לקרא", ומה יש עוד להוסיף בתרייהו?⁷

על שאלה זו ענה כבר החתם סופר (חולין ו ע"ב):

ש"מ מקום הניחו מן השמים להעלים דבר מעיני הראשונים להתגדר בו אחרונים, וע"ז כתיב יצפון לישירים תושיה, הקדוש ברוך הוא מטמין ומצפין תושיה ותורה מעיני ישירים עד שיביא מי שנפל זה בחלקו וגורלו. ועל זה אנו מתפללין ותן חלקינו בתורתך שעל כל פנים כל א' יזכה לחלקו הצפון לו.⁸

החת"ס כותב חידוש מבהיל. הקב"ה העלים מעיני רבותינו הגאונים והגדולים חלקים בתורה, על מנת שיישאר לנו עניינים אותם נוכל לחדש.⁹

---

7. ידועים דברי ר"ח מוולאז'ין (עץ חיים, בסוף נפש החיים) שגדר חידושי תורה זה "שלומד יותר ונתברר אצלו הדברים יותר". [י.ה.]

8. וכן מובא בשם בנו הכתב סופר, ב'פתיחות לבני הישיבה', שעל כן אנחנו מברכים "נותן התורה" ולא "נתן", משום שבכל יום יש חלק חדש שניתן.

9. על פי דרך זו הסביר לי פעם אחד הרמ"ם בישיבה, כיצד יתכן שעד שזכינו לאורו של המלבי"ם, לא שאלו הפרשנים את שאלותיו המאירות. שאלות שלעיתים הן כל כך נדרשות, איך יתכן שאין להן התייחסות עוד קודם לכן? והסביר לי שזה עניין של דורות ושל שיטות לימוד. עד לדור האחרון,

ה'דבר יעקב' עצמו ענה עוד שתי תשובות פשוטות:

ונראה לענ"ד שאפשר להוסיף בתרתי: א. לבאר את הדברים שיהיו קרובים לתלמידים בדורנו אנו. משל לתינוק שקשה להאכילו מאכלים של מבוגרים, שלוקחים מאכל מבוגרים וטוחנים, מבשלים וממתקים המאכל עד שיהיה מתאים לתינוק. ב. חלק מהראשונים, ובמיוחד רוב האחרונים האריכו בפרקים הראשונים של המסכת, וקיצרו בסופה, ולכן בפרקים האחרונים של המסכת יש הרבה סוגיות וענינים שצריכים ביאור.

על התשובה הראשונה ניתן לומר לדעתי שהיא ניכרת לעין כל. לרבים מאיתנו קל יותר לקרוא מאמר של ת"ח מדורנו, מאשר מאמר שנכתב לפני כמה דורות. אך תשובה זו גם קצת קשה, משום שלפי זה איננו מחדשים בתורה, אלא רק מנגישים אותה לדור בו אנחנו נמצאים.

על התשובה השנייה ניתן להוסיף, שמעבר לפרקים שלצערנו אנחנו חסרים בהם את דברי הראשונים והאחרונים, יש לצערנו מקצועות שלמים בתורה שמיעטו לכתוב עליהם במהלך הדורות. וכמו קדשים וטהרות, וכן סדר זרעים ומצוות התלויות בארץ. ומי יתן שנזכה בדורות הגאולה, לשוב ולעסוק בהם בצורה שלמה ומקיפה, ולחדש ימינו כקדם!

שיבנה בית המקדש במהרה בימינו, ותן חלקנו בתורתך

מעבר לפירוש של המילים עצמם, רבות נכתב על ההקשר בין שני חלקי התפילה, שקושרת בין בניין בית המקדש לבין לימוד התורה.

בראש ובראשונה נפתח בדברי המהר"ל, שהזכיר תפילה זו בכמה מקומות בספריו. הוא מדבר על כך באריכות בספרו דרך חיים על מסכת אבות (ה, כ), ושם כותב שישנו קשר הדוק בין שני חלקי התפילה. המהר"ל מביא מדרש, בו מופיע שבזכות בית המקדש והתורה יינצלו ישראל מן הגיהנם. ומסביר שבית המקדש והתורה משולים ללב ולמוח של העולם, וממילא, הם מקור החיים של העולם בדומה ללב ולמוח של האדם. עיי"ש שמאריך.

וב'פרקי משה' על מסכת אבות¹⁰ כתב, שזו בעצם תפילה על התורה שמחולקת לשניים. בתחילתה אנחנו מתפללים שייבנה בית המקדש במהרה, ושם ודאי יהיה ריבוי תורה כמ"ש "כי מציון תצא תורה ודבר ד' מירושלים". והחלק השני הוא בגלות. אנחנו מבינים שהתורה השלמה לא יכולה להיות בגלות, אלא רק כשנגאל, אך מתפללים שלפחות נזכה לחלק בה. וב'חשוקי חמד' (דמאיו, ד) כתב אף יותר מכך, שכאשר ייבנה בית המקדש נראה שכולם עוסקים בתורה ובעבודה, ומתוך כך נתחזק גם אנחנו לעסוק בתורה.

כך גם הובא בשם הגר"א¹¹ שבגלות אין תורה, כמופיע בפסוק "מלכה ושריה בגויים אין תורה" (איכה ב, ט), וכן ודאי שאין גם עבודה. ולכן מיד לאחר התפילה שהיא כנגד עבודה אנחנו מתפללים על חזרת העבודה בעצמה, ועל חזרת לימוד התורה.

פירוש זה צריך להעיר את לבנו, אנחנו ב"ה מתפללים כל יום ושמים בקרבה לה' יתברך. אך צריכים לזכור שזהו רק תחליף, ואנחנו מצפים במהרה לזכות למקור שבמקומו באה התפילה.

בספר 'עולת ראייה'¹² למרן הרב קוק כתב פירוש נוסף:

ותן חלקנו בתורתך. כדי להביא את כל האור העליון, המתנשא מימות עולם ומתעלה מעל כל המגמות והכונות כולן [הרב הסביר לעיל שדבר זה רמז במילים "שיבנה בית המקדש במהרה בימינו"] לתוך העולם המוגבל, המרוצף מגמה וכונה, מצרים והגבלות, ולהאיר את כל מחשכיו בזיו הקדש, נתנה תורה בעולם. אור התורה, הבוקע וחודר ממרומי עד, והולך ומתפלש עד עמקי עמקים, עד נבכי התהום של זעירות היצירה וחגוי חלקי החיים כולם, הוא המקשר את כל המהותיות מראש עד אחרית לשגבם נצח. ע"כ עם אור המרום מראשון של בנין ביהמ"ק, מראש שרשו הנשגב, העולה ממעל לשם ראשון, מרום מראשון, הננו מבקשים על חלקנו, בצמצומו והגבלתו שיהיה מחובר אל המעין העליון של מקור חיי כל החיים. ותן חלקנו בתורתך.

למיעוט הבנתי, כוונת הרב היא שבית המקדש מסמל בתפילה זו את מקור הקדש בעולם. מקור זה הוא עליון מאוד ומעבר להשגתנו. הכלי שמקשר בין מקור הקדש לעולם הזה

10. נכתב על ידי הרב משה אלמושינו בסלוניקי, בסביבות המאה ה-16.

11. הובא בספר שלמי תודה, סוכות וחול המועד, סימן פב אות א.

12. חלק א, סוף הפירוש על ברייתא דרבי ישמעאל לפני פסוקי דזמרא.

הוא התורה, שמדריכה אותנו כיצד להתנהל בעולם הזה עד לפרטי הפרטים הקטנים, לכן מתאים להתפלל שנזכה ללמוד תורה, מיד לאחר שמתפללים על בנין בית המקדש.

הופעת התפילה בתוך מסכת אבות

כנזכר לעיל, תפילה מיוחדת זו הובאה גם במסכת אבות (ה, כ). וכבר שאל על כך בתפארת ישראל על המשנה (יכין, שם): "תפלה לא מצינו בכל סדרי משנה, רק כאן, והוא תמוה".

התפארת ישראל עונה, שהתפילה נכתבה דווקא שם בעקבות הזכרת עזי הפנים בתחילת המשנה. כידוע, הגמרא (סוטה מט ע"ב) אומרת ש"בעקבות משיחא חוצפא יסגא". ולכן אנחנו מתפללים שייבנה הבית במהרה, ולא ע"י חוצפה ועזות, אלא ע"י התורה. וכן מוסיף שם את האמור לעיל בשמו, שאנחנו מתפללים שכח העזות שבנו יופנה רק לעזות של קדושה.¹³

נראה להעיר, שעדיין לא ברור דיו מדוע דווקא כאן בחר התנא להוסיף למשנה תפילה. אמנם מובן הקשרה של התפילה, אך לא מובן מדוע דווקא כאן היא הכרחית כ"כ.

ובחשק שלמה על המשניות (שם) הביא פי' בשם אחיו, על פי הגהת הגר"א על המשנה, שגרס תפילה זו בסוף הפרק. כידוע, עיקר מעלת הלימוד היא שיביא לידי מעשה, וכך הוא בעצם לימוד המשניות עד למסכת אבות. אך מכאן ואילך, כלומר, מסכת הוריות ולאחריה סדר קדשים וסדר טהרות, "רובם ככולם הם מדברים שאינם נוהגין האידנא בעוונותינו הרבים, והלימוד בהם אלא דרוש וקבל שכר, אבל אינו מקבל עליהם שכר כלומד ע"מ לעשות". לכן אנחנו מתפללים שנזכה במהרה לבניין בית המקדש, וכך גם בחלקים אלו לימוד התורה יהיה בשלימות.

ולפי דבריו יוצא שתפילה זו היא גם מעין סיכום של השלב הקודם של הלימוד ופתיחה לשלב הבא.¹⁴

13. בהקדמת שו"ת מהר"ם שיק לאורה חיים כתב, שאמנם אפשר להיות "עז כנמר" לקדושה, אבל מיד לאחר מכן המשנה מציינת "עז פנים לגיהנם", ורומזת שזו מידה שלילית ביסודה, ולכן אנחנו מתפללים לבניין בית המקדש ולגאולה השלמה, על מנת שלא נזדקק למידה זו כלל.

14. המהר"ל בדרך חיים (על המשנה באבות שם) כתב כנ"ל, שביהמ"ק והתורה מצילים מגיהנם, ולכן מובאת תפילה עליהם מיד לאחר שהוזכר גיהנם.

קדשנו במצוותיך ותן חלקנו בתורתך - תפילות שבת ויום טוב

ר' צדוק הכהן מלובלין (פרי צדיק פרשת נח, סוף אות ג) כותב, שעיקר התפילה בשבת ויום טוב הוא מילים אלו (עם הסיים "וטהר לבנו לעבדך באמת"), "ואין מתפללין כלל על צרכי הגוף, רק על צרכי הנפש, לזכות לטהרת הלב ולהנצל מקטרוג היצר הרע". כלומר ישנה הדגשה מיוחדת בתפילות השבת של הרצון לזכות בתורה ומצוות [עיי"ש בדבריו שהרחיב בעניין מעלתן הגדולה של תפילות השבת].

ושם בפרשת האזינו (אות ה) מרחיב בעניין זה, ומסביר שכדי לזכות לתורה אנחנו זקוקים לקיים את המצוות. שהרי "עד שאדם מתפלל על דברי תורה שיכנסו בתוך מעיו יתפלל על אכילה ושתיה שלא יכנסו בתוך מעיו" (תנא דבי אליהו רבה, כו). הדרך לפרישות ולהפחתת החמדה לתאוות העולם היא קיום המצוות. ולזאת אנחנו זוכים על ידי השבת ששקולה כנגד כל המצוות, ולכן יכול להשיג על ידה את קדושת המצוות. וכך מובן כל המשפט: "רצה במנוחתנו" ועל ידי כך "קדשנו במצוותיך", ואז נוכל להגיע ל"ותן חלקנו בתורתך".

ובספר עלי תמר¹⁵ על הירושלמי (מו"ק פ"ב ה"ג) כתב: "ותן חלקינו בתורתך. ורק זו היא מנוחה ושמחה של אמת שהקב"ה רוצה בה. ומכלל הן אתה שומע לאו". כלומר, בעל ה'עלי תמר' מסביר שהוספת מילים אלה קשורה לתחילת המשפט - "רצה במנוחתנו". ומילים אלה הן פירוש וביאור למושג מנוחה. מנוחתנו היא למטרה של לימוד תורה וקיום מצוות, ורק על ידם תהיה מנוחה אמיתית.

ונוסיף על כך הערה קטנה על נוסח התפילה. בספר זרע יעקב¹⁶ שאל, מדוע הוקדמה התפילה על המצוות ("קדשנו במצוותיך") לפני התפילה על לימוד התורה, והרי ידוע שתלמוד גדול ממעשה?

וענה על פי דברי ה'אגלי טל' בהקדמה לספרו, שבכל מצוה יש ארבעה חלקים - "ללמוד וללמד, לשמור ולעשות". וכך נמצא שגם במצוות שאיננו יכולים לקיים בפועל (כגון ישראלים לגבי מצוות של כהנים), אנחנו מקיימים שלושה מחלקי המצוה, שהם רוב החלקים. ועל פי זה מפרש שעניין התפילה הוא על קיום המצוות, עליהן אנחנו מתפללים שנזכה לקיימן, ומה שאיננו יכולים לקיים, בקשתנו שהקב"ה יתן חלקנו במצוה על ידי לימוד התורה.

15. נכתב על ידי הרב יששכר תמך. שימש כרב בכמה קהילות במערב אירופה ובתל אביב לפני כמאה שנים.

16. הובא בספר אוצר ההלכה, סימן רסח. הספר זרע יעקב נכתב ע"י הרב שלמה זלמן זלזניק, שכיחן שנים רבות כראש ישיבת עץ חיים בירושלים, עד פטירתו בשנת תשל"ה.

על פי פירושו, נראה שנוספה כאן כוונה חדשה למילה 'חלקנו'. אנחנו מתפללים שגם אם איננו יכולים לקיים את המצוה במעשה, חלקנו במצוה יהיה על ידי הלימוד.

בתפארת שלמה (מועדים, ברכת התורה) הסביר, שבד"כ לתורה יש כח למשוך את האדם לעשיית מצוות, אך יש מצוות מיוחדות שלהן כח לגרום לאדם שייגבר חשקו ללמוד תורה, והן המצוות אותן קיבלנו לפני קבלת התורה. ממילא, למצוות השבת שניתנה במרה לפני קבלת התורה, יש כח להגביר אצל האדם את חשק לימוד התורה. יש כאן חידוש יוצא דופן, בשבת יש תשוקה מיוחדת ללימוד התורה! רצון מיוחד שמתחדש בנו על ידי שמירת השבת!¹⁷

כמופיע במקורות לעיל, תפילת "ותן חלקנו בתורתך" נזכרת על ידינו בארבע מקומות באופן תדיר:

א. בסוף הקרבנות לפני פסוקי דזמרא.

ב. בסוף כל תפילת עמידה.

ג. בתפילות שבת וחגים.

ד. במסכת אבות.

ואפשר לדרוש, שבארבעת המקומות נרמזות ארבע מדרגות שונות בלימוד התורה. יש אנשים שלא זכו ללמוד תורה באופן קבוע, אך ב"ה כל אדם מישראל ששייך לציבור, זוכה ללימוד תורה גם ללא קביעות. הרבה פעמים הוא זוכה לשמוע הלכות בין מנחה לערבית, לשמוע דרשת שבת הגדול וכדו'. פעם היו זוכים להגיע ללמוד ב'ירחי כלה', ובימינו זוכים לשמוע הלכות ודברי תורה בכל מיני סרטונים שמופצים ברשת וכדו'.

גם לאדם מישראל במדרגה זו שלצערנו לא זכה לקביעות, יש לפעמים פרצי התרגשות שדוחפים אותו ללמוד תורה באופן פרטי. כמו כן, לפעמים מזדמן שמתעורר בו רצון ללמוד לבדו, גם ללא אירוע מיוחד.

מדרגה זו מקבילה לעניין הקרבנות. לכל אדם יש חלק בקרבנות הציבור ובקרבן התמיד, וכן לעיתים מביא קרבנות פרטיים בהזדמנויות מיוחדות - כאשר חייב בהם או כאשר

17. וראה באמרי אמת (סוכות ימים אחרונים, שנת תרעד) תירוץ נוסף על שאלה זו.

מתעורר בקרבנו רצון לתת קרבן נדבה. כנגד מדרגה זו נאמר 'ותן חלקנו בתורתך' לאחר אמירת סדר הקרבנות.

סוג נוסף של אנשים אינם מצליחים גם כן לשמור על קביעות בלימוד במשך השבוע מחמת העבודה וכד', אך מצליחים ללמוד בשבתות וימים טובים, כדברי חז"ל ש"לא ניתנו שבתות וימים טובים אלא לעסוק בהן בדברי תורה" (ירושלמי שבת פט"ו ה"ג). כנגד מדרגה זו תוקנה התפילה על התורה בתפילות שבת ויו"ט.

אנשים אחרים זוכים ללמוד תורה בכל יום באופן קבוע, לעיתים אף מספר פעמים ביום. למדרגה זו מקבילה התפילה שמופיעה בסוף כל תפילת עמידה.

הקבוצה האחרונה היא הקבוצה שזוכה לשקוד על התורה בקביעות לאורך כל היום, לזכות שעיסוקה יהיה בתורה, מעבר לחיוב הפשוט של לימוד תורה בכל יום. ולכך מתאימה ההזכרה במסכת אבות. מסכת אבות מוגדרת כהדרכות, ולא כהלכות: "מאן דבעי למהוי חסידיא לקיים... מילי דאבות" (ב"ק ל ע"א¹⁸). כמו כן, במסכת אבות יש משניות רבות מאוד שעניינן חיזוק לימוד התורה. אחת המשניות היא "שמאי אומר עשה תורתך קבע" (פ"א מט"ו), ועל כך מפרש שם ר' עובדיה מברטנורא: "שיהיה עיקר עסקך ביום ובלילה בתורה".

אם כן, אין מתאים מהמשנה במסכת אבות להיות מכוונת כנגד אותם האנשים שזכו ללמוד הרבה תורה, מעבר לחיוב הקבוע.

ויוצא לפי דברינו שלכל קבוצה ולכל אדם מישראל יש את תפילת 'ותן חלקנו' על החלק שזכו בו בתורה.

ולא נותר אלא לסיים²⁰ בהודאה עצומה לרבונו של עולם, שזיכנו לשקוד באהלה של תורה, "ושם²¹ חלקנו מיושבי בית המדרש".

---

18. וראה שם בפירוש רבנו חננאל, שהכוונה לכל מסכת אבות. זאת בניגוד לשאר הדעות בגמ' שם, שמציעות לימוד של נושאים אחרים כדי להיות חסיד, בהן פירש ר"ח שמדובר על דיני חסידות מסוימים בתוך אותם הנושאים.

19. וכן משמע קצת בתוספות בסנהדרין (ה ע"א ד"ה כגון אנא): "והא דתנן במסכת אבות (פ"ד מ"ח) אל תהי דן יחידי שאין דן יחידי אלא אחד הקב"ה, עצה טובה קמ"ל". אמנם ניתן לדחות שמשמע קצת שדווקא הדרכה זו היא עצה טובה, ולא שאר ההדרכות שבמסכת אבות.

20. כמובן שישנם עוד מקורות רבים שלצערי לא זכיתי להגיע גם אליהם, ו"ה' יגמור בעד".

21. על ההבדל בנוסח בין התפילה בסוף הלימוד בה אנחנו אומרים לשון 'שימה' - 'ששמת חלקנו', לבין התפילה בה אנחנו אומרים לשון נתינה - 'ותן חלקנו', עמד רבנו חיים דוד הלוי בשו"ת 'עשה לך רב'

וכן להתפלל, שמתוך דברי רבותינו הראשונים והאחרונים נפנים כמה גדולים דברי חז"ל, כמה חכמה ועומק יכולים להסתתר בתפילה קצרה. ומתוך כך נשכיל להשתדל לכוון בתפילותינו עד כמה שניתן.

yaakove476@gmail.com

(ח"ו סי' מא) וכתב: "ועל כרחך שיש לחלק בפשיטות, שכאשר באים אנו לבקש מאת הקדוש ברוך הוא על דברי תורה, הרי שיש לבקש בחינת "הרחב פיך ואמלאהו" אבל כאשר באים אנו להודות לו על העבר, יש בכך משום יהירות לומר "נתת חלקי מיושבי בית המדרש", ודי לומר "ששמת חלקי" כמובן מאליו. חילוק זה מוסבר ביתר אריכות בדברי הרב שלמה גאנצפריד בספרו 'אפריון' על התורה (דברים ז, טו): "כי שימה שייך במה שמשים לפי שעה ואין הכוונה שישאר שם לעולם... אבל נתינה היא כשנותן את הדבר שיהא קיים שם". ולפי דבריהם, אנחנו מבקשים שנזכה להיות קבועים בבית המדרש ולא רק בדרך ארעי, אך כשמודים, מודים בדרך ענוה על ידי לשון 'שימה' שאיננה מורה על קביעות".

יש להעיר, שבמלבי"ם על התורה (ויקרא ו, ד) וכן בספר ה'כתב והקבלה' (שמות כח, ל. וכן במדבר טז, טז) כתבו להפך, שלשון שימה היא המשובחת יותר. ואולי לפי דבריהם אפשר לפרש שאין זה מן הראוי לבקש בקשות גדולות מהקב"ה. אך כשמודים, מן הראוי להגיד תודה ברחבות, כדי להביע עד כמה אנחנו אסירי תודה על הזכות ללמוד תורה. להודות על הקביעות בלימוד בה זכה האדם, גם אם זו קביעות בדרגה נמוכה.